

Nils Bredsdorff

Kritikkens nødvendighed eller det venligt fjendtlige samarbejde mellem forskerne

Universiteterne er i krise og har været under pres udefra i mange år. Denne artikel behandler det interne pres på universiteterne. Forskerne selv blokerer den faglige kritik, livsnerven i det videnskabelige arbejde. Den populære socialkonstruktivistiske relativisme har udviklet sig til en ekstrem udgave af tidligere tiders herskende akademiske mantra – hvis du lader mig i fred, forstyrrer jeg ikke din niche. For at komme ud af dødvandet genintroduceres Karl Poppers berømte udtryk *Det Venligt-fjendtlige Samarbejde mellem Forskerne*. Det drejer sig om de grundlæggende sociale relationer i forskningen, der hele tiden truer med at blive nedbrudt til alene at være almindeligt lønarbejde, hvor kritik tolkes som mangel på solidaritet, og den udeblevne faglige kritik udtrykker en vellykket konkurrencebegrænsning.

Med udgangspunkt i Umberto Ecos selvkritiske udsagn om, at der er grænser for fortolkning, diskuteres Poppers begreb om videnskabelighed og objektivitet som sociologiske begreber. Her spiller den permanente faglige kritik og *Den kritiske holdning* den centrale rolle, og det vises gennem en diskussion af kritikken af Popper, at den "normalvidenskabelige" afvisning af Popper som falsifikationist og empirist er forfejlet. Udviklingen af Poppers kritikbegreb benyttes til at undersøge mulighederne for et opgør med de sidste årtiers socialkonstruktivistisk fornufts- og oplysningskritik og for at etablere (institutionalisere) kritikken som afgørende for universiteternes eksistens.

Søgeord: Karl Popper, kritik, videnskabsteori, kritisk attitude, socialkonstruktivisme.

Den postmoderne erkendelses- og videnskabsteoris relativisme er så udbredt og dominerende, at det er unødvendigt – og også uoverkommeligt – at dokumentere den detaljeret. Som socialkonstruktivisme eller socialkonstruktionisme har den bredt sig fra universiteternes humanistiske og psykologiske institutter, inspireret af amerikanske Cultural Studies til dele af samfundsvidenskaberne og til den offentlige debat. (Bredsdorff 2003:24-38) Litteraten Haus Hauge, som også har formuleret relativismen i akademiske sammenhænge, har således i en avis-kronik fastslået, at *“Alt er fortolkning”*:

Nu er det slut, ikke blot med at skelne mellem en tekst, som er originalen, og den senere fortolkning, der er skyld i fejlene. Nu hedder det med Nietzsche: Alt er fortolkning. Også videnskaben. Der findes ingen facts. Før kunne man skelne mellem videnskab som det at *finde sandheden*, og kunst og religion som det at *opfinde sandheder*. Den går ikke længere. Evolutionsteoriens tilhængere er i samme situation som kreationisterne ... (Hauge 2002).

Samfundsforskere kan med principiel tilslutning og uden fnis i deres lærebøger citere psykologen Kenneth Gerken for følgende udsagn:

For enhver tilstand er der et potentielt uendeligt antal beskrivelser. I princippet (om end ikke i praksis) er der ingen af disse beskrivelser, der kan udpeges som den bedst egnede til at kortlægge, gengive eller indfange den pågældende situation ... Alt hvad vi har lært om os selv og verden – at tyngdekraften holder os til jorden, at mennesker ikke kan flyve som fugle, at kræft dræber og at straf afskrækker folk fra at opføre sig forkert – kunne have været anderledes. Der intet ved “det, der er”, der kræver netop disse beskrivelser.¹

Efter en begyndelse, hvor socialkonstruktivismen var provokerende og indsigtsgivende kritisk i sin gennemborende vendte vrangen ud på samfundsmæssige selvfølgelige- og naturligheder, er den blevet mainstream og i sin hyppige brug af såkaldt kvalitative metoder yderst problematisk og i al fald kritisk-sabel videnskab.² Filosofen og konstruktivisten Ian Hacking siger det sammenfattende:

The metaphor of social construction once had an excellent shock value, but now it has become tired. It can still be liberating suddenly to realize that something is constructed and is not part of the nature of things, of people, or human society. But construction has run on apace (Hacking 1999:35).

Nils Bredsdorff
Ph.d., lektor,
forskningsbibliotekar
ved Roskilde Universi-
tetsbibliotek
E-mail: nb@ruc.dk

Finn Collin har fremført en filosofisk kritik af socialkonstruktivismens forskellige former (Collin 2002, 2003) og konstrueret en klassifikation, som er blevet klassisk. Han skelner mellem moderat og radikal hhv. epistemologisk og ontologisk konstruktivisme anvendt på hhv. samfund og den fysiske verden. De fleste konstruktivister synes at spille på hele registret: I metodeafsnittet at være radikal og ontologisk konstruktivist, der flirter med konstruktion af den fysiske verden (Dyrberg 1999:319 ff.), og i de konkrete analyser at være moderat konstruktivist, der ignorerer den filosofiske kritik og ikke er til at skelne fra andre samfundsvidenskabsfolk. Den næsten fuldstændige mangel på svar på og diskussion af den filosofiske og metodiske kritik, konstruktivismen har medført, er en udbredt undervisnings- og forskningspraksis på universiteterne, som tager udgangspunkt i, at alle synspunkter jo er lige gode, og at alt er fortolkning og derfor et spørgsmål om det personlige perspektiv.

Kritikken er stød. Dette resultat af konstruktivismens metodologiske ørkendannelse fremmes af en art selvbeskyttelse, skabt af de fleste forskeres lønarbejderstatus, underkastet, som de er, af produktivitetskrav og arbejdsgiverstrategier. Hvis du undlader at kritisere mit arbejde, så tier jeg om dit. Men situationen er fortvivlende for videnskaberne og universiteterne, fordi relativismen og dens bagvedliggende fornuftskritik rammer ind i selve videnskabens hjerte, sandhedssøgen, hvad er sandt hhv. falsk. Hvormed der, som det skal vises, intet ikke sagt om, at sandheden er opnåelig, kun at en stræben efter den er videnskabens mål.³

Mens Collins filosofiske kritik af konstruktivismens grundlag råber på svar, har Umberto Eco taget fat på at kritisere og svare sig selv. Eco, som har været en af de europæiske bannerførere for den radikale alt-er-fortolkningslinie, har foretaget et veritabelt selvpørgør, provokeret af relativismens amokløb. Og Ecos kritik/svar fører frem til en genopdagelse af kritikens centrale betydning for videnskaben: Diskussionen om grænserne for fortolkning.

Tiltroen til det, som fortolkningen sætter og konstruerer i forhold til ét hvilket som helst emne, har (hvad teksterne angår, med Derrida, men også over for verden som helhed, i hvert fald med den senere Rorty) ført til det dekonstruktive deliriums henrykte forkyndelse. De, der mente,

at der var brug for en vis disciplin på dette område, blev nødt til at overveje fortolkningens grænser (Eco 2000:356).

Men før vi går i gang med at se på disse grænser, er det værd at overveje begrebet konstruktion. Findes der nogen samfundsforsker bortset fra fantasi-billedet af en bevidstløse behavioralist, der ikke arbejder med konstruktioner, og som ikke er sig bevidst, at han konstruerer sine begreber og sine resultater?

Økonomen og nobelpristageren, neoinstitutionalisten Douglass C. North siger det således:

At skrive historie er at konstruere en sammenhængende fortælling af nogle facetter af de menneskelige vilkår over tid. Sådant en konstruktion eksisterer kun i menneskenes hoveder (North 1990:131).

Den kritiske rationalist, filosofen Karl Popper siger det således:

... most of the objects of social sciences, if not all of them, are abstract objects; they are *theoretical constructions*. ... These objects, these theoretical constructions, used to interpret our experience, are the result of constructing certain *models* (especially of institutions) in order to explain certain experiences ... (Popper 1957:135).

Det kan synes unødvendigt at fastslå sådanne kendsgerninger, men også Collin må flere gange konkludere, at moderate konstruktivister ikke adskiller sig fra andre samfundsforskere. Konstruktivismen som grundlæggende forståelse tematiserer i en videnskabelig sammenhæng spørgsmålet om, *hvilken* sammenhæng der er mellem konstruktionerne og "omverdenen", den "sociale praksis", "virkeligheden" og "de objektive samfundsforhold". De radikale eller egentlige socialkonstruktivister svarer, at der er ingen eller kun tilfældige sammenhænge, hvilket befrier dem for besværet med både metodeproblemer og kildekritik. Kilden er en konstruktion – der er ingen kilder derude.⁴ Og i denne artikels perspektiv er det helt afgørende, at socialkonstruktivismen i de fleste af sine afskygninger immuniserer sig mod kritik, og det betyder at sætte sig uden for det videnskabelige samfund og afvise selve det videnskabelige arbejdes begrundelse, at skabe kritiserbar og rationel viden.

Hvordan undersøger vi sammenhængen mellem konstruktion og virkelighed? Er der noget, som sætter grænser for, hvad der kan hævdes inden for den videnskabelige diskurs? Som nævnt kan man passende starte med Umberto Eco, der har gjort et forsøg på at begrænse den grænseløse virkelighedsfortolkning, som han jo ironisk nok selv har været med til at promovere:

Selvom det er et hermeneutisk princip, at der ikke findes kendsgerninger, men kun fortolkninger, udelukker det ikke, at man kan spørge sig

selv, om der mon ikke skulle findes "dårlige" fortolkninger. For når man siger, at der ikke findes kendsgerninger, men kun fortolkninger, så betyder det ganske rigtigt, at det, der forekommer os som kendsgerninger, er virkninger af en fortolkning, men ikke at en hvilken som helst mulig fortolkning frembringer noget, som vi i lyset af efterfølgende fortolkninger må betragte som en kendsgerning (Eco 2000:54).

Det er ikke en hvilken som helst fortolkning eller model eller konstruktion af virkeligheden, der kan fastholdes som en "kendsgerning". Nogle fortolkninger er bedre end andre. Poppers ovennævnte formulering om de teoretiske konstruktioner kan underbygges med hans generelle erkendelsesteoretiske standpunkt:

Jeg foreslår, at vi ... opgiver ideen om de yderste kilder til erkendelsen og indrømmer, at al viden er menneskelig; at den er blandet med vore fejl, vore fordomme, vore drømme og vore håb; at alt, hvad vi kan gøre, er at famle efter sandheden, selv om den er uden for vor rækkevidde (Popper 1972b:39).

Karl Popper insisterer på den samme type kritisk afsøgen og grænsesætning som Eco og den formelle berettigelse af – måske lidt overraskende – at bringe ham på banen sammen med Eco ses af, at Eco selv henviser til netop Poppers videnskabsteoretiske og -politiske formuleringer for polemisk at sammenfatte sine egne standpunkter:

We can accept a sort of Popper-like principle according to which if there are not rules that help us to ascertain which interpretations are the "best ones", there is at least a rule for ascertaining which ones are "bad".⁵

Eco og Popper – sidstnævnte opfattes jo af mange i det bedre akademiske selskab som en "død hund"⁶ – skal her bringes på samme formel, trods deres modsætninger, for at hjælpe til at fremhæve, at konstruktivismen ikke er et særkende ved den postmoderne og fornuftskritiske position, men at det, der virkelig adskiller positionerne, er, om der er fokus på grænser for fortolkningen.⁷ Og denne adskillelse kan måske udgøre det spinkle grundlag, som kritikken af konstruktivisternes fornuftskritik kan tage sit udgangspunkt i, fordi det fører direkte til diskussion af det videnskabelige arbejde. Med endnu en skjult Popper-henvisning slår Eco fast, at viden ikke er et demokratisk anliggende – selvom flertallet mener, at jorden er flad, er der grupper, der ved, at den er rund.

There is an oligarchy of knowledge that in some way has “won”. The task of knowledge is to challenge, every day, the winning wisdom, but within a system of rules that control the production of evidence, and rules of discussion that seem reasonable to all members of the community (the scientific community nb) (Eco 2004:196).

Med et typisk Eco eksempel hedder det, at det i en oversættelse af Dante – på baggrund af det videnskabelige samfunds diskussioner om Nåde og Fri vilje – er muligt at vise, at brugen af et ord frem for et andet er mere “protestantisk”. “Nobody who wishes to speak of Dante and Grace can ignore the knowledge that has been accumulated, discussed and reviewed across the centuries.”⁸

Omvendt har de postmoderne teoretikers oprindeligt provokerende og antiautoritære afvisning af at diskutere metodespørgsmål, promoveret en grænseløs akademisk *laissez faire* og skabt grundlaget for, at postmodernismen er blevet en ukritisk rugekasse for “tilfældig snak”. Den diskursive strid om fortolkningens grænser eller mere alment: Metodediskussionerne og den konstante laden-sig-irritere-af-de-filosofiske-grundspørgsmål er livsnerven i den videnskabelige diskurs inden for alle universitetets områder. Sygner den hen, som det er sket for fornuftskritikken, dør det videnskabelige arbejde og man kunne som Eco sige “nøjes med at snakke tilfældigt om det værende.”⁹

Den omstændighed, at væren sætter nogle grænser for den samtale, hvorigennem vi placerer os inden for dens horisont, er ikke en benægtelse af den hermeneutiske aktivitet; det er snarere dens betingelse. Hvis vi antog, at man kunne sige alt om væren, så ville der ikke længere være nogen mening i det eventyr, som den stadige udspørgen af den er. Man kunne nøjes med at snakke tilfældigt om den. Den stadige udspørgen forekommer netop fornuftig og menneskelig, fordi vi antager, at der er en grænse (Eco 2000:57).

Den antydede brede form for en slags minimums-falsifikationisme – at nogle fortolkninger er dårligere end andre – en “popper-like” grundmaxime, er for mig at se det eneste mulige videnskabspolitiske udgangspunkt for en begyndende besinden sig på metodediskussionen efter postmodernismens vellykkede tæppebombardement af det kritiske ræsonnement¹⁰.

1. Der er regler for fortolkningen

Popper er let at bruge som enten hadeobjekt, som vi gjorde det i uvidenhed under studenteroprørets opgør med behavioralismen, eller som generalreference, når man vil afvise falsifikationens og metodediskussionens centrale position i det videnskabelige arbejde, som det sker under den aktuelle relativistiske og konstruktivistiske universitære diskurs. Men Popper er heldigvis en ubekvem herre for alle parter. Derfor bruger jeg ham som omdrejningspunkt

i denne kritik af fornuftskritikken eller konstruktivismen. Men erfaringen viser, at han skal citeres omhyggeligt, så misbrugsmuligheden mindskes: "Hvis videnskabelig objektivitet beroede på den enkelte videnskabsmands upartiskhed eller objektivitet (...) så måtte vi sige farvel til denne objektivitet ...". Der er ingen tvivl om, at alle forskere lider under deres egne systemer af fordomme, selvom de måske overfladisk set har rensset sig for nogle af deres fordomme på deres særlige område.

(...) ironisk nok er objektivitet nært forbundet med *de sociale sider af den videnskabelige metode*, med den kendsgerning, at videnskab og videnskabelig metode ikke er (og ikke kan være) resultatet af den enkelte videnskabsmands forsøg på at være "objektiv", men af det *venligt-fjendtlige samarbejde mellem mange videnskabsmænd*. (...)

To sider af naturvidenskabernes metode er af betydning i denne sammenhæng. Tilsammen udgør de, hvad jeg vil kalde, "den videnskabelige metodes offentlige karakter". For det første findes der noget, der nærmer sig *fri kritik*. En videnskabsmand kan fremsætte sin teori med den faste overbevisning, at den er urørlig. Men dette vil ikke imponere hans videnskabelige kolleger og konkurrenter; snarere udfordrer det dem; de ved, at den videnskabelige holdning er at kritisere alting, og selv autoriteter afskrækker dem ikke synderligt. For det andet søger videnskabsmænd altid at undgå at tale forbi hinanden.¹¹

Poppers interesse var, da han skrev dette, hovedsageligt de naturvidenskabelige fagområder. Hans videnskabsteoretiske studier drejede sig om naturvidenskab og var en kritik af de logiske positiver, men hans politiske interesser førte ham til studiet af socialvidenskabelige problemer allerede meget tidligt; således er afsnittet om videnssociologien, hvorfra der lige er citeret, taget fra *Det åbne samfund* fra 1944, men synspunktet er allerede udtrykt i artikler fra midten af trediverne. Den afgørende pointe er ikke, som det ofte er blevet opfattet, at naturvidenskabernes metodeproblemer kan overføres på socialvidenskabernes, men at der er tale om fælles erkendelses- og videnskabsteoretiske problemstillinger, udtrykt i begrebet Metodens Enhed fra en af disse tidlige artikler. Poppers skitse til en sociologisk forklaring på og forbedring af videnskabens og videnskabelighedens sociale relationer er inspireret af den – noget idealistiske – beskrivelse af den praktiske naturvidenskabelige forskningsproces, men den baserer sig samtidig på Poppers grundpåstand om kritikkens funktion i den menneskelige tænknings udvikling (Bo Jacobsen og Finn Collin 1991).

Popper er imidlertid ikke kun moraliserende og idealiserende, han påpeger også institutionalisering af kritikken og af den kollegiale modsætning, der eksisterer mellem forskere af enhver slags.

(...) det vi kalder "videnskabelig objektivitet", (er) ikke et resultat af den enkelte videnskabsmands upartiskhed, men et resultat af den videnskabelige metodes sociale og offentlige karakter; og den enkelte videnskabsmands upartiskhed er, for så vidt den findes, ikke grunden til men snarere resultatet af denne socialt eller institutionelt organiserede objektivitet ved videnskaben.¹²

Poppers sociologisk prægede videnskabsbegreb har to centrale elementer, det er værd at opholde sig lidt ved, fordi vi dermed kommer videre end Ecos og Poppers hidtil omtalte almene erkendelsesteoretiske og videnskabsteoretiske kritik: Konflikten og institutionen. *Konflikten*: Popper sammenfatter for så vidt elementerne til den sociologiske bestemmelse af det videnskabelige arbejde i det berømte udtryk "venligt fjendtlige samarbejde". Imidlertid er det mistænkeligt, at han formodentlig ikke bruger udtrykket mere end et par gange, og at det savnes mange steder, hvor der tales om videnskabsmænds samarbejde. Eftersporingen af begrebets historie viser en karakteristisk vaklen i Poppers analyse. Udtrykket optræder først i 5. reviderede udgave af *The Open Society* (1966), mens det i alle tidligere udgaver blot hedder "samarbejdet mellem videnskabsmænd."¹³ Det optræder heller ikke i den, også polemisk formede, *The Poverty of Historicism* fra 1959. Hvorfor ændrede Popper udtrykket uden at benytte det siden? Forklaringen er ikke blot biografisk interessant, men kobler Popper til sociologiens stormfyldte historie. I 1962 er der møde mellem Popper og Theodor Adorno om sociologien, empirien, videnskabelighed og objektivitet. Det blev starten på det, der senere kom til at hedde Positivismestridenten, som delte europæisk sociologi i to lejre. Til mødet havde Popper forberedt sig omhyggeligt og mødte frem med 27 teser, som i tilspidset og polemisk form – for at lette opponentens kritik – gav hans bud på sociologien som videnskab. I den 12. tese hedder det:

Det man kan betegne som videnskabelig objektivitet, ligger ene og alene i den kritiske tradition, som trods modstand ofte muliggør at kritisere en herskende teori (Dogma). Anderledes sagt er den videnskabelige objektivitet ikke et individuelt anliggende for de forskellige forskere, men et socialt anliggende, der drejer sig om deres gensidige kritik, videnskabsmændenes venligt-fjendtlige arbejdsdeling (freundlich-feindlichen), deres samarbejde og deres modarbejden-hinanden.¹⁴

Det forekommer rimeligt at foreslå, at den "tilspidsede" formulering, som på tysk endog indeholder et bogstavrim, inspirerer Popper til den lidt senere revision af *Open Society's* formulering. Måske har forløbet af positivismestridenten med Habermas hårdhændede kritik af Popper gjort udtrykket mere passende?¹⁵ Men det er et åbent spørgsmål, hvorfor Popper ikke benyttede udtrykket i de efterfølgende år, bl.a. fordi det er en klar markør i forhold til Kuhn og hans

normalvidenskabelige perioder, hvor der hersker et nærmest søvngængeragtigt og positivt samarbejde mellem videnskabsmændene.

2. Institutionaliseringen af den kritiske attitude

Med hensyn til det andet element i Poppers sociologiske videnskabsbegreb, *institutionen*, så har det en tilsvarende historie. På den ene side nævnes det mange steder, at en institutionalisering af kritikken er livsnødvendig for videnskaben og videnskabeligheden.¹⁶ Tydeligt formuleres det i Poppers 12. tese " ... den videnskabelige objektivitet". Denne kan kun forklares ved sådanne sociale kategorier som f.eks.:

Konkurrence (såvel mellem de enkelte videnskabsfolk som mellem forskellige skoler); traditioner (nemlig den kritiske tradition); sociale institutioner (som f.eks. offentliggørelse i forskellige konkurrerende tidsskrifter og af forskellige konkurrerende forlæggere; diskussioner på kongresser; statsmagten (nemlig den politiske tolereren af den frie diskussion) (Positivismusstreit 1969:113).

Men Jarvie, der er elev af Popper, gør opmærksom på, at selvom man opfattede Poppers mange metodologiske regler, især i *The Logic of Scientific Discovery*, som sociale institutioner, så gør Popper sig ingen steder umage for at undersøge, hvordan disse "regler" skal få virkning.¹⁷ De er mere end moralske regler, men hvordan de skal sættes i en institutionel sammenhæng, er Popper simpelt blind for (Jarvis:10). Han ser dem snarere som spilleregler, der fungerer i en slags "invisible college", en de lærdes republik, som Popper trods sin insisteren på modsætningerne, ser som modsigelsesfri. Jarvie kritiserer dette ved en kort og fyndig skitse af samtidens videnskabelige samfund. Det usynlige broderskab, forskersamfundet, havde ledere.

To be the senior professor at certain institutions, or the head of a learned society, was a concrete kind of leadership for which there was fierce competition. ... Election to professorship, elections in learned societies, the selection of journal editors, were all conducted by set of rules bearing no relation to Popper's methodological or procedural rules. ... Institutions and office-holders develop vested interests, some of intellectual character. ... Because his set of methodological rules is free-floating, not attached to any institutional framework, the task of defending them and of debating them in a responsible way, is left up in the air.¹⁸

Jarvies' forklaring på denne tilstand er, at Popper led af en "fundamental mistrust of existing institutions and practices" (Jarvie:12). De er og var hierarkiske og autoritære og udsat for magtens og pengenes korrupsion. Hvorefter

Jarvie citerer Popper for at beskrive den kuhnske normalvidenskabelige tilstand med dens "not-too-critical-professional" og dens institutionelle indlejring lige så kritisk og afstandtagende.

Uden at referere til denne "mistrust" giver Renate Mainz et andet bud, når hun taler om en "division of labor" mellem Popper og Robert K. Merton, hvor Merton tog sig af de konkrete institutionsanalyser, og Popper ordnede filosofien. I en kort skitse af videnskabssociologiens historie opererer hun med en "Mertonian/Popperian alliance of the fifties and sixties". Måske er begge i deres forsigtige omgang med kritik af universiteterne præget af tidens politiske styringsforsøg af forskningen.¹⁹ Mainz-forståelsen af Merton er helt traditionelt lettere fingerpegende ad hans moralske regler, CUDO. Men læst anderledes kan Mertons analyser ses som historiske og sociologiske belæg for Poppers generelle tese om fjendtlighed, strid og modsætningsfyldt konkurrence. De uoverensstemmelser og kontroverser om førsteretten (priority) til opdagelser og teorier "which punctuate the history of modern science are generated by the institutional accent on originality. There issues a *competitive cooperation*" (Merton 1973:273f.) Merton citerer med tilslutning formuleringen "...standing in a *hostile position* towards each other" (Merton 1973:291, min kursiv).

Mange steder i artiklerne tales om "organized competition", "competitive race" og sammenfattende hedder det:

... these controversies, (om førsteretten) far from being rare exceptions in science, have long been frequent, harsh and ugly. They have practically become an integral part of the social relations between scientists (Merton 1973:289).

De tre berømte artikler virker i deres anderledes sproglige dragt, ganske vist, som sociologiske kommentarer til Poppers venligt fjendtlige samarbejde, MEN uden Poppers indsigt i kritikkens funktion som objektivitetens sociale sikring og dermed kernen i det videnskabelige arbejde.²⁰

Popper, dette herligt provokerende og problematiske gespenst fra fortiden insisterer på, at videnskabeligt arbejde skal kunne kritiseres og principielt kunne gendrives, at mulighederne for en fri kritik skal være til stede, at forskere skal være præget af en uimponeret grundholdning om, at alting skal kritiseres og præget af en fælles bestræbelse på at "undgå at tale forbi hinanden ... De søger ganske alvorligt at tale samme sprog" (Popper 1972:44 og 111). Om det sidste er rigtigt, er et spørgsmål, og Popper giver selv mange eksempler på, at der lægges slør ud i formuleringen af forskningshypoteser – ellers ville hans metodologiske superregel om, at der ikke lægges forhindringer i vejen for testability, være overflødig.

Det forekommer mig, at afstanden til den levende, men lige så provokerende Umberto Eco bliver mindre og mindre. Når Eco hævder, at vi måske ikke

kan sige noget om, hvilken fortolkning, der er den rigtige, men at vi bestemt kan udtale om, hvilke der er dårlige, så hedder det hos Popper fra den nævnte konfrontation med Adorno:

Denn obwohl wir unsere Theorien nicht rational rechtfertigen und nicht einmal als wahrscheinlich erweisen können, so können wir sie rational kritisieren. Und wir können bessere von schlechteren unterscheiden (Positivismusstreit 1969:122).

Eller i en anden formulering:

Selvom vi som regel ikke kan skelne (med sikkerhed eller næsten sikkerhed) mellem en sand teori og en falsk teori, kan vi nogen gange skelne mellem en falsk teori og en, der *kan* være sand. Og vi kan ofte sige om en bestemt teori, i lyset af det nuværende stade i vores kritiske diskussion, synes den at være bedre end nogen anden der er fremlagt.²¹

Som nævnt formulerer Popper allerede tidligt (1934-36) sine ideer om metodens enhed umisforståeligt, ganske vist med udgangspunkt i sin *Logik der Forschung*, dvs. overvejelserne over den naturvidenskabelige forskning, men så generelt, at de senere kan offentliggøres i det økonomiske tidsskrift *Economica*²².

Men netop fordi det er vores mål at etablere teorier så godt, som vi kan, må vi teste dem så indgående som muligt; dvs. vi må forsøge at finde fejl ved dem, vi må forsøge at falsificere dem. Kun hvis vi ikke kan falsificere dem på trods af vores største anstrengelser, kan vi sige, at de har kunnet stå for en indgående testning. Dette er grunden til, at opdagelsen af tilfælde, der bestyrker en teori, betyder meget lidt, hvis ikke vi, uden held, har søgt at opdage gendrivelse. For hvis vi er ukritiske, vil vi altid finde, hvad vi ønsker: Vi vil lede efter og finde bekræftelser, og vi vil se bort fra og ikke kunne få øje på alt det, der kunne være til fare for vores yndlingsteori.²³

Der er masser af modsætninger og problemer i Poppers videnskabsteori og politiske filosofi. Og en omfattende litteraturmængde om dem.²⁴ Men det kan ikke være en grund til at hælde alle hans præcise iagttagelser og kvalificerede videnskabssociologiske betragtninger ud. Tværtimod hævder jeg, at de er velegnede til en radikal kritik af de herskende videnskabsteoretiske og videnskabspolitiske forestillinger, som eftertrykkeligt vist af Steve Fuller i bogen om den uhyre vigtige strid mellem Kuhn og Popper (Fuller 2004).

3. Falsifikationisme som et element i kritikken

Når sagen drejer sig om Popper, er der imidlertid en afgørende fordom at tage hensyn til. Poppers navn er forbundet med forestillingen om falsifikationisme, der, som enhver studerende jo ved, er et forladt eller tilbagevist standpunkt. Også det fremførte begreb om en minimumsfalsifikationisme vil sikkert vække ubehag. Ofte henvises til Lakatos' kritik af Popper for at være naiv eller brutal (savage) falsifikationist²⁵, og det overses, at falsifikationen eller afvisningen af hypoteserne er et resultatet af det, der er det centrale i Poppers forslag: Det kritiske arbejde. Det centrale og det springende punkt i forståelsen er *kritikken*. En Popper-kender udtrykker det således:

... der er kun en generelt anvendelig (applicable) metodologisk regel, og det er tilskyndelsen til at være kritisk og altid være rede til at underkaste sine egne hypoteser kritisk undersøgelse. Ethvert forsøg på at styrke denne generelle maxime med et sæt af anvendelige regler vil sandsynligvis være futilt og muligvis skadeligt.²⁶

Standpunktet er herligt klart og – tror jeg – korrekt, men Poppers arbejder gør det svært at holde tungen lige i munden, når det f.eks. i disputatsens berømte diskussion af metoderegler for de empiriske naturvidenskaber hedder:

Først fastlægges en overordnet regel (a supreme rule) som tjener som en norm for beslutningen om de øvrige regler, og som således er en regel af en højere type. Det er den regel som siger, at de andre regler for videnskabelig procedure skal udformes således, at de ikke beskytter noget udsagn i videnskaben mod falsifikation (Popper 1959:54).

Reglen skal tage højde for, at kritik imødegås ved at udvide hypotesen med hjælpehypoteser eller ad hoc antagelser, men at der tales om flere metode-regler er uomtvisteligt. Men modsætningen er tilsyneladende og opløses, når analysen gøres bredere end naturvidenskab, og falsifikationsbegrebet sættes under lup: Videnskabsmanden skal aktivt sørge for, at hun kan kritiseres. De andre regler, som hun anvender, herunder kontekstspecifikke – kildekritiske regler f.eks. – kan ikke generaliseres, men må underkastes hensynet til kritiserbarheden.²⁷

Kritikken eller den permanente og årvågne "kritiske attitude" er afgørende. Agassi formulerer Poppers indsats således: "han erstattede kravet om immunitet mod kritik (dvs. hypotesens verifikation, NB) med kravet om åbenhed for kritikken". Agassi fastholdt nødvendigheden af Poppers hensynsløse kritik mod Lakatos' kritik og efterfølgende forskningsprogramtese (om at lade nye teorier vokse sig stærke, beskyttede i begyndelsen mod hensynsløs kritik) med en understregning af det konstruktive og fremadrivende i den rent "de-

struktive kritik".²⁸ Alt, hvad der kan stilles i vejen for det ubetingede krav om kritik, så som krav om konstruktiv kritik eller krav om hensynsfuldhed over for kolleger eller rekvirenter, særlige "faglige" krav om empirisk grundlag, udgivelsesform osv., er grundskud mod livsnerven i forskningsarbejdet.

I en omfattende gennemgang af Poppers (manglende) betydning for metode-diskussionen i de økonomiske videnskaber trækker Lawrence Boland linierne skarpt op. De få antydninger af inspiration fra Popper er stort set alle inspireret af den forkerte Popper-tolkning, som Lakatos satte i søen i halvfjerdserne, falsifikations-Popper, mens Poppers egen insisteren på den kritiske rationalisme som det centrale er fortiet.²⁹ Den popperske falsifikationisme blev omdrejningspunktet, som man kunne forholde sig til, mens den grundlæggende critical approach forsvandt (Boland 2003:481f.). Det gælder især Blaug's indflydelsesrige metodelærebog i økonomi, som trak på netop Lakatos' Popper-kritik (Boland 2003:487). Agassis artikel fra 1959, som refererer til en helt anden Popper, der, som Boland viser, har Poppers skrifter bag sig, overser Blau helt. Boland viser overbevisende, at falsifikationismen ikke er Poppers, men især Lakatos', og at den tjener særlige formål i stridighederne om at udvikle en empirisk orienteret modeltænkning i økonomien.³⁰ Og igen anfører han et prægnant udsagn fra Agassi – som trods sin højstemthed for mig at se stemmer med en omhyggelig Popper-læsning: "Popper almost alone, and alone in our century, has claimed that criticism belongs to not the hors d'oeuvre, but to the main dish".³¹

Falsifikationskravet er blevet forbundet med plat empirisme – kun det observerbare og målelige kan behandles videnskabeligt. Men falsifikation eller påvisning af logiske og empiriske (data) fejl er kun en af de kritiske strategier. Boland siger:

Hvis man i stedet for begynder med først at forstå den kritiske rationalisme og dernæst går over til at forstå falsifikation, så vil falsifikationen ikke blive opfattet som så stort et problem. Falsifikation er blot et af midlerne til at nå et mål. Når alt kommer til alt, så kan én af kritikkerne af en fremlagt teori være, at den er ufalsificerbar. Muligheden for at kritisere en teori kræver altså ikke, at den opfylder en forhåndsbetingelse om at kunne falsificeres. "Omvendt, som Popper forklarede det i 1963: Det korrekte svar på mit spørgsmål "Hvordan kan vi håbe på at opdage og fjerne fejl?" er ... ved at kritisere andres teorier og formodninger og – hvis vi kan træne os selv til at gøre det – ved at kritisere vores egne teorier og formodninger ... Dette svar opsummerer en position, som jeg foreslår at kalde "kritisk rationalisme"". ³²

Popper bruger begrebet kritisk rationalisme allerede i *Det åbne samfund* fra 1944-45, og interessant nok er der tale om sammenfatningen af en kritisk analyse af

Oplysningens ubegrænsede fornuftstro, som er parallel med den kritiske teoris kritik af Oplysningens mørke side³³. Popper siger:

... det (er) kun sandsynligt, at overdreven rationalisme vil være skadelig derved, at den har en tendens til at undergrave sin egen stilling og således fremme en irrationalistisk reaktion. ... (jeg vil) tilråde en besked og selvkritisk rationalisme, som anerkender visse begrænsninger. Derfor vil jeg i det følgende skelne mellem to rationalistiske positioner, som jeg kalder "kritisk rationalisme" og "ukritisk rationalisme" eller "omfattende rationalisme".³⁴

The critical attitude eller criticism rejser trods den uafviselige påvisning af, at disse begreber udtrykker Poppers grundstandpunkt³⁵, en lang række problemer og minder umiddelbart om en stor, løftet moralsk pegefinger: Vær beredt, vær kritisk.³⁶ En kritik af Popper er derfor på sin plads, og et af de mest afgørende problemer hos Popper er hans ind imellem optimistiske, idealiserende billede af videnskabsmanden – nødvendigheden af kritikken som drivkraft i vidensudviklingen bliver til, at kritikken allerede er drivkraften i den praktiske videnskab. På den ene side understreges det, at videnskabsmanden skal *tvinges* til at læse sine resultater kritisk, ellers ser hun det, hun gerne vil se, på den anden side *ligefrem ønsker* hun at tale, så kritikerne kan forstå det. Med de ideale sociale institutioner til at sikre høflig og anstændig adfærd fremstår Poppers videnskabsmand som et lysende, næsten altruistisk ideal. Men mikrosociologiske og historisk sociologiske undersøgelser (i Mertons ånd) og de seneste 20 års videnssociologiske undersøgelser (imod Mertons ånd) har vist, at konstruktionen af videnskabelige data sker langt mere kompliceret end i Poppers model.

Poppers uvilje mod at kritisere og reformere universiteternes institutionelle indramning af den kritiske attitude er omtalt, ligesom hans manglende fastholdelse ved, at konkurrencen og modsætningen mellem videnskabsfolkene sætter nødvendigheden af institutionerne er påvist. Den frie konkurrence mellem ideer og tanker kræver personlige repræsentanter til at fremlægge tankerne, som det korrekt hedder, og "The personal representation must be institutionally organized if we wish to ensure that it works. And these institutions have to be paid for, and protected by law." Men det kommer ikke længere end til de almene betingelser for ytringsfriheden: "... progress depends very largely on political factors; on political institutions that safeguard the freedom of thought: On democracy." (Popper 1957:154 f.) De sociologiske indsigter udnyttes ikke til konkret videnskabspolitisk kritik af de eksisterende (universitære og andre videnskabelige) institutioner. Og vi ved, at en politisk, demokratisk styreform og ytringsfrihed ikke er tilstrækkeligt til at sikre os imod verdens dårligste universitetslov og en situationsbeskrivelse af den kollegiale kritik, der er karakteriseret af Heine Andersen således:

Med til dette noget forstemmende billede hører også, at den interne gensidige kritik blandt forskerne synes at være tørret ind. Fagligt har der (i samfundsvidenskaberne NB) været tendenser til konformisme, og hvad man kan kalde en "bekvemmelighedsrelativisme", en tolerance over for indbyrdes modsigende teorier og resultater, der er udartet til ligegyldighed. ... Der har i hvert fald bredt sig et skær af kollegiale normer og holdninger, der stempler kritik som nærmest værende i strid med god tone og måske ligefrem skadelig (Heine Andersen 2004:25).

Det ville være en fejl at tro, at den beskrevne situation er skabt af den nye universitetslov, den støtter blot tendenserne til (selv)destruktion af autonomien, samarbejdet og konkurrencen, kort sagt den frie videnskab. Et politisk opgør med den lov er nødvendigt, men vil ikke ændre på hverken den udbredte relativisme eller manglen på kritisk attitude. Genetableringen af den lærde republik og den diskursive strids produktive kraft er videnskabsmændenes egen sag.

Noter

1. Gergen 1999:47. Citeret i Anders Esmark 2005:22. Se Finn Collins kritik af Gergen i Collin 2003b Socialkonstruktivisme i *Humaniora* i Collin og Købbe (red.): *Humanistisk videnskabs-teori*, Kbh. DR Multimedie. Kritikken er ikke nævnt i Esmarks m.fl. lærebog.
2. Om brugen af kvalitative metoder se en kritik indefra og udefra: Steinar Kvale: *Nyhedsbrev 32* Center for kvalitativ metodeudvikling, "Dialogue as oppression and interview research", 2002 og Henning Olsen: "Kvaler eller kvalitet: en evaluering af danske kvalitative interviewundersøgelser", i: *Nordisk Psykologi* vol 54 (2) 2002:145-172.
3. Artiklen er baggrunden for mit oplæg til Dansk Sociologforenings årsmødes paneldiskussion om Forskningsetik i samfundsvidenskaberne d. 23. 2 2008. Den indgår delvis i et kommende arbejdsrapport om universitetspolitikken i *Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek* nr. 50.
4. Niels Åkersstrøm Andersen: *Diskursive analysestrategier*, Samfundslitteratur, Kbh 1999 s. 184.
5. *The limits of interpretation*, Indiana University Press, 1990:. 61 se også s. 42. Den samme type henvisning til en Popper-like regel ses i Ecos svar til en række kritikere i: Ross og Sibley (eds.) *Illuminating Eco, On the boundaries of interpretation*, Ashgate, Aldershot 2004 s. 196 om karakteristikkene af det onskelige videnskabelige samfund, som bl.a. skal rumme ... "as Popper says, hypotheses that can be falsified." At der ikke er tale om tilfældige polemiske udsagn ses i *Kant og næbdyret* op. cit. s. 103 n. 25, hvor Eco udtrykker tilslutning til Poppers Kant-tolkning og hans formulering om naturen, der sætter sig "ofte meget virkningsfuldt til modværge" s. 447.
6. En aktuell undtagelse er Jesper Jespersen, som diskuterer og bruger Popper og især inspirationen fra hans insistens på den hensynsløse kritiks funktion og fra hans „opfattelse af viden og erhvervelse af viden som en aldrig afsluttet proces.“ *Makroøkonomisk metodologi*, Jurist- og økonomiforbundets forlag, Kbh. 2007 s. 84 ff. her s. 90.
7. Som nævnt flere gange har der historisk været en anden forskel som skilte vandene: den oprindelige konstruktivismes fokus på kritisk analyse af det "naturliges" konstruktionshistorie. Men nu er konstruktivismen blevet slov og uden fokus. Jvf. Først og fremmest Ian Hackings fremragende og afgørende bog *The social construction of what?*, Harvard University Press, Cambridge, M. 1999.

8. Eco 2004:196. I *Fortolkning og overfortolkning* arbejder Eco med begrebet et "kulturelt og socialt skatkammer", som den sproglige, leksikalske og kulturelle baggrund som altid eksisterer for den tekst der skal fortolkes. Fortolkeren "har pligt til at tage det leksikalske system" i betragtning, som forfatteren skriver i. Kilden er ikke kun en konstruktion. Eco 1995:73f.

9. Eksempelvis bliver udsagn som det følgende mulige i en lærebog: "Konfronteret med den klare mangel på metode (i diskursteorien NB) kan det være fristende at forsøge at trylle metodeproblemerne væk. Det lader sig faktisk nemt gøre. For metodeproblemet knytter sig til den positivistiske videnskabstraditions strikte skelen mellem teori og empiri ... " Torben Bech Dyrberg m.fl. *Diskursteorien på arbejde*, Roskilde Universitetsforlag, Roskilde 2000 s. 12.

10. Jeg bruger begrebet videnskabspolitik inspireret af Steve Fullers science policy, som er en blanding af videnskabsteori, forskningspolitik og universitetspolitik, se hans vidtfnævnte opgør med Thomas Kuhn-dyrkelsen og hans eksemplariske modstilling af de praktisk videnskabspolitiske konsekvenser af Poppers og Kuhns videnskabshistoriske og – teoretiske analyser i *Kuhn Versus Popper, Kampen om videnskabens sjæl*. Forlaget Sociologi, Frederiksberg, 2004, jf. også Finn Collins kritiske anmeldelse af bogen, "Kuhn dekonstrueret – paradigme-teorien og dens anvendelse sat under lup", *Social Kritik* nr. 96 december 2004 s. 43-51. Jvf også Heine Andersens beskrivelse af den videnskabspolitiske situation i "Kuhn og sociologien", i Hanne Andersen og Jan Faye (red.): *Arven efter Kuhn*, Samfundslitteratur, Kbh 2006 s. 69-88.

11. *Kritisk rationalisme* op. cit s. 110 ff. Kursiv i originalen. Oversættelsen er fra *The open society and its enemies*, Routledge London 5. udgave 1966, s. 217, jvf nedenfor.

12. Karl Popper *Kritisk rationalisme*, Nyt Nordisk Forlag, Kbh. 1972, afsnittet Videnssociologien, her citeret fra s.110-113 (Fra *The open society* (1966) kapitel 23 s. 220).

13. *The Open Society and its Enemies*, London 1945 s. 205. udtrykket er ikke i kursiv.

14. *Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie*, Luchterhand, Berlin, 1969 (Hrsg. Heinz Maus und Friedrich Fürstenberg) s.112. Poppers indlæg hed Die logik der Sozialwissenschaften. Jeg fandt henvisningen til denne tekst i Geoff Stokes "Karl Popper's political philosophy of social science", i: *Philosophy of the social sciences* vol 27 no 1 (1997) s. 56-70, her s. 64. Stokes nævner ikke udtrykket fra *The Open Society* og bruger kun det citerede til at understrege det sociale – samarbejdets og ikke modsætningens – afgørende betydning.

15. Se Fullers diskussion af konfrontationen og påvisningen af at modsætningerne mellem Adorno og Popper var små, mens enighederne var store. Det var Habermas der så en "fjendtlig" fordel i at forstørre modsætningerne. Fuller op.cit. s. s. 111-128.

16. F.eks. *The Poverty* op.cit. s. 154 ff og *The Open Society* (1945) s. 206 ff.

17. I.C. Jarvie, Popper's republic of science i: *Popper letters*, japansk online tidsskrift vol 7, no 1 s. 1-12 i netversionen [Http://www.law.keio.ac.jp/~popper/v7n1jarvie.html](http://www.law.keio.ac.jp/~popper/v7n1jarvie.html), hentet 30.01.08. Se f.eks. superreglen i Poppers disputats *The Logic of Scientific Discovery*, Hutchinson, London (1934) 1959 s. 54 og Jarvies' gennemgang og reference til de øvrige 14 regler, han har uddraget.

18. Jarvie, Popper's republic op.cit s. 10 Jarvie indleder med at referere til det venligt-fjendtlige samarbejde som indbegrebet af "the cooperative and social character of scientific research", (s. 2) men gør desværre ikke mere ud af modsætningen.

19. Mainz går helt galt af Popper, når hun karakteriserer deres angiveligt fælles arbejdsdeling: "It rested on the descriptive and prescriptive postulate that scientific truths are the result of scientific work, but are not shaped by the social structures and processes of this work." Hendes overraskende traditionelle fremstilling overser, som det ofte sker, helt kritikens funktion og det venligt fjendtlige samarbejdes dynamik. Linking theory and practice: introduction i: *Research policy* 27 (1998) 747-755. Mainz fremdrages for at vise en kvalificeret og udbredt, men forkert Popper-tolkning.

20. "The normative structure of science" (indeholdende CUDO og oprindelig fra 1942), "Priorities in scientific discovery", "The ambivalence of scientists", alle optrykt i Merton

(ed.): *The sociology of science: theoretical and empirical investigations*, by Norman W. Storer London: University of Chicago Press, 1973. Det forbliver på mystisk vis hos Merton institutionen der sikrer videnskabeligheden.

21. Popper, Induction i: *Realism and the aim of science* edited by W.W.Bartly, III, bind I af *Postscript to the logic of scientific discovery*, , Part I The critical approach, Rowan and Littlefield, Totowa 1983 s. 27. Men også på andre områder er der interessante og provokerende ligheder jf. Pop-per, *Kritisk rationalisme* s. 56 og Eco 2000 f.eks. s. 256 om metaforen modstandslinier i væren, som gør modstand mod vores forsøg på at presse lovmæssigheder ned over den.

22. *The poverty of historicism*. Den senere så berømte kæmpeartikel blev først afvist i et peer-reviewed, fornemt tidsskrift og dernæst, flere år efter, bragt i *Economica* NS Vol.XI no 42 og 43 og vol XII no 46 1944-45, se den historiske note i bogudgaven af teksten *The poverty of historicism*, Routledge, London, 1957. Dette forløb gør det svært at give mening til en skelnen mellem den tidlige og den sene Popper på dette område.

23. Metodens enhed i Lars-Henrik Schmidt (red) *Det videnskabelige perspektiv* op. cit. s. 129 – 140, her s. 131. The unity of method er afsnit 29 i *The poverty of historicism* op. cit. s.130-143.

24. Jeg har langt fra et overblik, men et af de mest inspirerende og kritiske indlæg, jeg længe er stødt på, er Hans-Jørgen Schanz, *Det historiske, refleksioner over historie og metafysik*, kapitlet Karl Popper og det historiske s. 131-167, Modtryk, Århus 1996. Den gennemgående sammenligning med Adornos og Horkheimers Oplysningens dialektik er produktiv. Modsætningerne i Poppers overvejelser over socialvidenskabernes metodeproblemer illustreres fint, hvis man læser de modsatrettede fremstillinger af det centrale problem omkring Poppers omstridte forslag til et grundlæggende "rationalitetsprincip" for social adfærd: "Maurice Lageux, Popper and the rationality principle" og "Boudewijn de Bruin, Popper's conception of the rationality principle in the social sciences", begge i: Ian Jarvie et al. (eds.): *Karl Popper: A centenary assessment*, vol III, Ashgate, Aldershot, 2006 hhv. 197-208 og 209-217.

25. Jf. diskussion og henvisninger i note 26 og 28, samt diskussionen i Fuller op.cit s. 51 f.

26. K. Klappholz og Joseph Agassi: "Methodological prescriptions in Economics", i: *Economica*, New Series vol 26 no 101, (1959) s. 60-74 her s. 60. Forfatterne tager også livet af forestillingen om at Popper skulle mene, at kun hypoteser der er empirisk testbare er vigtige i det videnskabelige arbejde – testbare og dermed afviselige hypoteser fremstår bl.a. som et resultat af en lang proces med flammende kritik af netop ikke-testbare hypoteser, som derved måske kan falsificeres eller afvises. (s. 66) "...den virkelige krumtap i min tænkning om menneskelig viden er fallibilisme og den kritiske tilgang (the critical approach)" skriver Popper i sin 1982-Introduction til *Realism and the aim of science* op.cit s. xxxv.

27. Simon Calmar Andersen giver en spændende vinkel på et sådant metodehierarki ved med luhmanianske briller at læse en traditionel ("gængs") sociologisk metodelære (Hellevik). Som sædvanlig provokerer Luhmann og i Calmar Andersens læsning produktivt til en forståelse af kritiserbarhedens centrale placering i det videnskabelige arbejde. Den videnskabelige "kommunikation (er) henvist til kritik, altså afvisning, altså konflikt. Ellers kunne forskere kun finde sammen i forherligelse af det allerede erkendte" hedder det med et Luhmann-citat, s. 53, "Smid ikke metoderne ud med badevandet – Epistemologisk konstruktivisme og dens metodiske konsekvenser", *Dansk sociologi* nr. 3, 2005:45-60.

28. Joseph Agassi: "A touch of malice", i: *Philosophy of the social sciences* vol 32 no 1 s. 107-119, her hhv. s. 113 og 109. Artiklen er et vredt opgør med både Lakatos' og Feyerabend's kritik af Popper. For at undgå at skulle tage entydig stilling i denne vigtige, skisma-agtige strid, læs en anden Popper elev John Watkins forsøg på at dele sol og vind lige mellem kombattanterne, "The propositional content of the Popper-Lakatos rift", i: G. Kompis, et al. (ed.): *Appraising Lakatos: Mathematics, methodology and the man*, Kluwer, 2002:3-12 – og selvfølgelig Steve Fullers fremragende skildring af skismaets udvikling.

29. "Dealing with Popper in economic methodology", i: *Philosophy of the social sciences* vol 33 no 4 (2003) s. 479-498. Det er herfra inspirationen til at læse Agassis klassiske artikel fra

Economica stammer. Mærkværdigvis nævner hverken Agassi eller Boland Poppers egne artikler fra samme tidsskrift, nævnt ovenfor. Fra en helt anden vinkel – i et opgør med den kritiske realismes Popper-kritik, afdækker Justin Cruickshank meget omhyggeligt og selvkritisk de samme fortrængningsmekanismer eller blinde pletter i Bhaskars og Sayers Popper-læsning og når frem til samme understregning af kritikens betydning, "The usefulness of fallibilism in post-positivist philosophy: A popperian critique of critical realism", i: *Philosophy of the social sciences* vol 37 s. 263-288.

30. Boland 2003: 486. Påstanden udvikles nærmere i Bolands artikel "Seven decades of economic methodology, A popperian perspective", i: Ian Jarvie et al.: *Karl Popper: A centenary assessment, volume III*, Aldershot, 2006:219-227, s. 221 f.

31. Citatet er fra Agassi: "Science in flux. Footnotes to Popper", i: *Boston studies in the philosophy of science* (1968) 3:293-323. Lakatos' og Feyerabends kritik af Popper er udtryk for "an absorbing hostility to the greatest development in 20-century philosophy, namely, Popper's idea that criticism is the hallmark of rationality, particularly in science." Agassi, "A touch of malice", op. cit. s. 108. Hele opgøret mellem, hvad Boland kalder Poppers disciple og Lakatos og hans mainstream venner, får ind i mellem karakter af soap-opera. (s.162) Med en lidt ironisk distance beskrives denne gruppes særlige og hidsige forsvar for Popper (bl.a. Agassi, Bartley og Jarvie), Poppers berømte Tirsdags-seminarer og disciplenes fælles (og Bolands egen) sokratiske popperianisme med vægten på den kritiske attitude vendt mod Lakatos (og Blaug). "Scientific thinking without scientific method", i: Roger E. Backhouse (ed.) *New directions in economic methodology*, Routledge, London 1994:154-172.

32. Boland 2003 s. 489. Poppers tekst "Models, instruments and truth" er optrykt i Notturmo (ed.): *The myth of the framework*, Routledge, London 1994. Et andet sted skriver Boland: "Testing by attempting to falsify someone's theory or explanation is just one of many types of criticism. And it is criticism, or more specifically a critical attitude, that is the hallmark of science. It is not falsifiability as both friends and foes of Popper seem to think he was saying" Boland 2006:225.

33. Det hævdes ofte, at Adorno og Horkheimers kritik af Oplysningen er pessimistisk, mens Poppers er optimistisk, jf således Schanz, *Det historiske* op. cit.. Så vidt jeg kan se, er de to samtidige analysers sigtepunkt det samme: den ensidige eller overdrevne fornuftstro eller tillid til rationalismen har medvirket til den irrationalistiske reaktion, forfatterne gennemlever. Deres svar på fornuftens undergraven af fornuften er forskellige – og her er Adornos og Horkheimers radikale kritik langt mere indsigtsgivende i kapitalismens selvdestruktive kræfter end Poppers socialdemokratiske reformisme. Se min kritik af *Oplysningens dialektik* i "Et kritisk blik på Marx og poesien", i: Nils Bredsdorff og Niels Finn Christiansen (red.) *Det kritiske blik*, festskrift til Morten Thing, Tiderne skifter, Kbh. 2005, s. 243-264 her s. 258-62

34. *Det åbne samfund* kapitel 24, II, her citeret fra *Kritisk rationalisme* op. cit. s. 123, *The open society* (1945) s. 217. Kritikken og selvkritikken er de afgørende faktorer.

35. I den engelske udgave af disputatsen (1959) tilføjer Popper en note, som endegyldigt viser dette. I selve teksten står: "I shall therefore say that the *objectivity* of scientific statements lies in the fact that they can be *intersubjectively tested*." (*The logic* op.cit. s. 44). I noten hedder det: "I have since generalized this formulation; for inter-subjective *testing* is merely a very important aspect of the more general idea of inter-subjective *criticism*, or in other words, of the idea of mutual rational control by critical discussion." (s. 44, kursiv i originalen)

36. For en kritisk fremstilling af Poppers sidestilling mellem de grundlæggende metodeproblemer i naturvidenskab og samfundsvidenskab, som ikke vægter "den kritiske attitude" så meget, som jeg gør, se: Geoff Stokes: "Karl Popper's political philosophy of social science", i: *Philosophy of the social sciences* op. cit. Her henvises dels til det forudgående citat fra noten i *The logic* og dels til Poppers *Open society* (1966) bd. II, s. 221 for at det store problem for samfundsvidenskaberne er manglerne omkring metodens offentlighed og åbenhed. En central opgave er at prøve at forbedre de institutioner, der muliggør denne offentlighed og dermed objektivitet-smålet.

Litteratur

- Agassi, Joseph 1968: "Science in flux. Footnotes to Popper", *Boston studies in the philosophy of science*, 3:293-323.
- Agassi, Joseph 2002: "A touch of malice", *Philosophy of the social sciences*, vol 32 no 1 s. 107-119.
- Andersen, Heine 2004: "Samfundsvidenskaber i videnssamfundet – muligheder og trusler", *Grus* nr. 72, s. 7-28.
- Andersen, Heine 2006: "Kuhn og sociologien", i: Hanne Andersen og Jan Faye (red.) *Arven efter Kuhn*. Samfundslitteratur, Kbh s. 69-88
- Boland, Lawrence 1994: "Scientific thinking without scientific method", i: Roger E. Backhouse (ed.): *New directions in economic methodology*, Routledge, London s. 154-172.
- Boland, Lawrence 2006: "Seven decades of economic methodology, A popperian perspective" i: Ian Jarvie et al.: *Karl Popper: A centenary assessment, volume III*, Ashgate, Aldershot s. 219—227.
- Boland, Lawrence 2003: "Dealing with Popper in economic methodology", *Philosophy of the social sciences* vol 33 no 4, s. 479-498.
- Boudewijn de Bruin 2006: "Popper's conception of the rationality principle in the social sciences", i: Ian Jarvie et al. (eds.): *Karl Popper: A centenary assessment*, vol III, Ashgate, Aldershot, s. 209-217.
- Bredsdorff, Nils 2003: *Diskurskritik – Om italesættelse af grænserne for fortolkning*, Skriftserie fra Roskilde Universitetsbibliotek nr. 40.
- Bredsdorff, Nils 2005: "Et kritisk blik på Marx og poesien", i: Nils Bredsdorff og Niels Finn Christiansen (red.): *Det kritiske blik*, festskrift til Morten Thing, Tiderne skifter, Kbh., s. 243-264.
- Calmar Andersen, Simon 2005: "Smid ikke metoderne ud med badevandet – Epistemologisk konstruktivisme og dens metodiske konsekvenser", *Dansk sociologi* nr. 3, s. 45-60.
- Collin, Finn 2002: "Kritik af diskursanalysens filosofiske forudsætninger" i: Boje Larsen og Kristine Munkgård Pedersen (red.): *Diskursanalysen til debat*. Nyt fra samfundsvidenskaberne, Kbh. s. 193-227.
- Collin, Finn 2003: *Konstruktivisme*. Samfundslitteratur, Kbh.
- Collin, Finn 2003b: "Socialkonstruktivisme i Humaniora", Collin og Købbe (red.): *Humanistisk videnskabsteori*. Kbh. DR Multimedie.
- Collin, Finn 2004: "Kuhn dekonstrueret – paradigmateteorien og dens anvendelse sat under lup", *Social Kritik* nr. 96 s. 43-51.
- Eco Umberto 1990: *The limits of interpretation*. Indiana University Press.
- Eco, Umberto 1995: *Fortolkning og overfortolkning*. Systime, Gylling.
- Eco Umberto 2000: "Kant og næbdyret", *Sprog og erkendelse*, Forum, Kbh.
- Eco, Umberto 2004: "A response by Eco", i: Ross og Sibley (eds.): *Illuminating Eco, On the boundaries of interpretation*, Ashgate, Aldershot, s. 193-199.
- Esmark, Anders, Carsten Bagge Laustsen og Niels Åkerstrøm Andersen 2005: "Socialkonstruktivistiske analysestrategier – en introduktion", i: *Socialkonstruktivistiske analysestrategier* redigeret af samme, Roskilde Universitetsforlag, Frederiksberg.

- Fuller, Steve 2004: *Kulm Versus Popper, Kampen om videnskabens sjæl*. Forlaget Sociologi, Frederiksberg.
- Gergen, Kenneth 1999: *An invitation to social construction*. London: Sage.
- Hacking, Ian 1999: *The social construction of what?* Cambridge M: Harvard University Press.
- Hauge, Hans 2002: "Alterfortolkning", *Information*, d. 9.-10. nov.
- Jacobsen, Bo og Finn Collin 1991: "Kritisk rationalisme", i: Lars-Henrik Schmidt, *Det videnskabelige perspektiv*, Kbh. 1991 s. 124-127.
- Jarvie, I. C.: "Popper's republic of science", *Popper letters*, japansk online tidsskrift vol 7, no 1 s. 1-12 i netversionen [Http://www.law.keio.ac.jp/~popper/v7n1jarvie.html](http://www.law.keio.ac.jp/~popper/v7n1jarvie.html), hentet 30.01.08.
- Jespersen, Jesper 2007: *Makroøkonomisk metodologi*. København: Jurist- og økonomiforbundets forlag.
- Klappholz, K og Joseph Agassi 1959: "Methodological prescriptions in Economics" i: *Economica*, New Series vol 26 no 101, s. 60-74.
- Kvale, Steinar 2002: "Dialogue as oppression and interview research", *Nyhedsbrev 32*, Center for kvalitativ metodeudvikling, AAU.
- Lageux, Maurice 2006: "Popper and the rationality principle", i: Ian Jarvie et al. (eds.): *Karl Popper: A centenary assessment*, vol III, Ashgate, Aldershot s. 197-208.
- Mainz, Renate 1998: "Linking theory and practice: introduction", *Research policy 27* 747-755.
- Merton, Richard 1973: *The sociology of science: theoretical and empirical investigations*. Ed. by Norman W. Storer. London: University of Chicago Press.
- North, Douglass 1990: *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Olsen, Henning 2002: "Kvaler eller kvalitet: en evaluering af danske kvalitative interviewundersøgelser", *Nordisk Psykologi*, vol 54 (2) s. 145-172.
- Popper, Karl 1944-45: "The poverty of historicism", i *Economica* NS Vol.XI no 42 og 43 og vol XII no 46.
- Popper, Karl 1957: *Poverty of historicism*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Popper, Karl [1959] 1934: *The Logic of Scientific Discovery*. London: Hutchinson .
- Popper, Karl [1966] 1945: *The open society and its enemies*. London: Routledge.
- Popper, Karl 1972: *Kritisk rationalisme*. København: Nyt Nordisk Forlag.
- Popper, Karl 1972 b: "Om kilderne til erkendelse og til uvidenhed", *Kritisk rationalisme, Udvalgte essays om videnskab og samfund*. København: Nyt nordisk forlag. Oprindeligt foredrag holdt i 1960.
- Popper, Karl 1983: *Popper, Realism and the aim of science*, edited by W.W.Bartly III, bind I af *Postscript to the logic of scientific discovery*, Part I The critical approach. Totowa: Rowan and Littlefield.
- Popper, Karl 1991: "Metodens enhed", i: Lars-Henrik Schmidt (red.): *Det videnskabelige perspektiv* Kbh. s. 129-140 (The unity of method er afsnit 29 i Popper 1957 s.130-143)
- Popper, Karl 1994: "Models, instruments and truth", er optrykt i Notturmo (ed.) *The myth of the framework*. London: Routledge.

- Der Positivismusstreit in der deutschen Soziologie*, Luchterhand, Berlin, 1969 (Hrsg. Heinz Maus und Friedrich Fürstenberg)
- Schanz, Hans-Jørgen 1996: "Det historiske, refleksjoner over historie og metafysik", se *Karl Popper og det historiske* s. 131-167. Århus: Modtryk.
- Stokes, Geoff 1997: "Karl Popper's political philosophy of social science", *Philosophy of the social sciences*, vol 27 no 1 s. 56-70.
- Watkins, John 2002: "The propositional content of the Popper-Lakatos rift", i: G. Kompis, et al. (ed.): *Appraising Lakatos: Mathematics, methodology and the man*. Kluwer.